

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Емилия Хинкова Евгениева,
относно дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор”
в област на висше образование 1. Педагогически науки
Професионално направление 1.2 Педагогика
(Специална педагогика)**

**Тема на дисертационния труд: „Оценка на приемащата среда в
общообразователните училища за деца с аутизъм”**

Автор: Елени Дадами

Представеният дисертационен труд има важно значение за практиката. Създаването на приемаща среда за децата и учениците с различен потенциал в общообразователна среда е част от европейската политика за изграждане на общество без социално изключване. Достигането до тази цел е трудно, тъй като става дума за дейности, които са свързани както с материалното обезпечаване на процеса, така и с неговото ценностно обосноваване и развитие. В този смисъл всяка разработка в тази посока е полезна и необходима.

Представеният дисертационен труд е конструиран съответно на изискванията и съдържа три глави, увод, изводи и препоръки, списък на приносите, използвана литература и приложения. Прави впечатление списъкът с използвана литература, който е разположен на 27 страници. Приложенията, които съдържат изследователския инструмент и статистическите данни от 80 страници. Това показва, че представеният дисертационен труд е базиран върху широка картина от постановки в литературни източници и е проведеното изследване, чрез което са събрани данни за значим анализ на проблема.

Първа глава, озаглавена „Преглед на литературата“, съдържа 16 параграфа, в които се представят различни аспекти на проблема: дефиниция, характеристики, особености на децата и учениците с нарушения от аутистичния спектър. Социални и културни измерения на проблема. Нагласите на учителите за интегриране на децата и учениците с аутизъм в общообразователна среда. Родителите и тяхното взаимодействие с училището. Представеният спектър от проблеми дава широка картина на действителността. Тя е колкото обезпечена и проучена, толкова неясна и

трудна за развитие. Неяснотата идва от спецификата на нарушението от аутистичния спектър. Многообразието от индивидуални проявления на нарушението, както и разнообразието от повлияване при разнообразните педагогически и терапевтични подходи. Трудността е свързана и с това, че подкрепата на децата и учениците с аутизъм изисква постоянство във времето и търпение в процеса на работа.

Втора глава е озаглавена “Представяне на изследователската програма” и представя целта, хипотезата и задачите на изследването, както и методите и участниците в изследването. Поставената изследователска задача има някои особености, които специално искам да коментирам. Първо, докторантката разглежда проблема с приобщаването в контекста не само на европейската, но и на международното политика. Приобщаването, не е просто формиране на умения у деца, които имат определени затруднения, а да формират умения съвместно с останалите деца в класа, така че да бъдат „успешни“. Тръгването в изследователската програма от разбирането на това, че дете с нарушения от аутистичния спектър може да бъде успешно, е вече крачка по-напред по посока на културните модели и социални предпоставки за новото общество без изключване. Второ, докторантката търси реално взаимодействие между всички ученици в общообразователния клас. Това поставя идеята за приобщаване в по-разгърнатия ѝ формат на постигане – приобщаване и постигане на общество без изключване.

Изследователската програма е обособена около мнението на родителите и учителите относно приемащата среда на общообразователните училища, така че да се направят препоръки за подобряването ѝ и да се повиши ефектът от приобщаването на деца и ученици с различен потенциал. Допускането е по посока на възможностите, които се откриват пред тези деца и ученици в общообразователната среда, заедно с това и по отношение на трудностите, които могат да възникнат за тях точно в тази среда, както и по отношение на възможностите на учителите да подобрят тази среда.

Изследователският инструмент се състои от два въпросника за учителите и родителите. Направено е интервю с учителите по темите на изследването.

Данните са събрани в рамките на една година.

Трета глава е озаглавена “Анализ на данните”.

Данните, получени от изследването са анализирани надеждно и представени в съответствие с формулираните в изследователската програма хипотези.

Представена е картината от мнението на учителите и родителите по отношение на процеса на структуриране и предоставяне на приемаща среда за децата и учениците с нарушения от аутистичния спектър. Наблюдавани са четири фактора: Потенциални ползи, фактор 1, потенциални проблеми и трудности, фактор 2, култура, която учителите и типично развиващите се ученици формират по отношение на децата, учениците и съучениците с нарушения от аутистичния спектър, фактор 3 и начините за развитие на позитивна култура, фактор 4.

Още на това ниво, преди представянето на аргументи бих могла да подчертая, че дори и само така построени факторите, които са в основата на анализа, вече представляват принос на изследването.

Анализът е направен за всяка от формулираните хипотези последователно за родителите и учителите. Направена е оценка на влиянието на факторите като възраст и образование върху докладваното от респондентите мнение.

Прави впечатление, че родителите са значително по-малко уверени във възможностите, които се предоставят на техните деца в условията на приобщаващо образование. Те се притесняват, както всички родители, доколко е сигурно, доколко е подкрепящо, предлаганото в системата на общообразователната система.

Мнението на родителите не се повлиява от възрастта, образованието или пола на детето. Този факт е интересен и би могъл да бъде анализиран, тъй като родителите са страна от процеса на обучение в приобщаваща среда и тяхното мнение и позиция има важно значение за ефективността на процеса.

Мнението на учителите също е в умерените стойности, но от гледна точка на необходимото време за приемане на ситуацията от страна на децата и учениците с нарушения от аутистичния спектър. Важно е да се отчете, че в процеса на приобщаването активно участие взимат и двете основни страни – учителите и учениците. В този смисъл, умереността на родителите в отговорите по отношение на сигурност на децата им, няма как да не даде отражение и върху това, пред което са

изправени учителите при създаването на подкрепяща среда. В този смисъл дисертацията има важни резултати за практиката, които не са в обичайния контекст на предхождащи изследвания.

Данните не показват значителни статистически значими разлики в отговорите на учителите по отношение на възраст, професионален опит. Има известна степен по-голямо доверие в случващото от страна на учителите – специални педагози, отколкото това е при общообразователните учители.

Сравнителният анализ на отговорите на учителите и родителите показва една доста устойчива картина по отношение на наблюдаваните променливи. Това прави ситуацията на изграждане на приемащата среда твърде консервативна и ценностно необезпечена.

В представената дискусия по резултатите от изследванията Елена Дадами прави отправки към предходни изследвания, в които тенденцията общо взето е същата. В този смисъл направеното проучване в навечерието на приключване на дейностите по Стратегия 2020 на ЕС показва, че имаме, по-скоро, пасивно приемане на идеята за изграждане на общество без изключване, на умерени действия по посока на изграждане на приобщаваща среда и слаба възможност за въздействие на тази среда, както от страна на родителите, така и от страна на учителите.

Авторефератът е разработен според изискванията. В него са представени основните теоретични основания за направеното изследване, както и структурата на проведеното проучване. Много системно и добре оформена е трета глава от автореферата, в която докторантката представя синтезирано данните от изследването си и коректно описва изводите, които е постигнала.

Представените в дисертацията приноси отговарят на съдържанието на изследването.

Публикациите по темата са достатъчни и отразяват етапите на работата по изследването.

Заклучение

Дисертационният труд има принос за научно-теоретическото обосноваване на процесите при интегрирането на деца със специални образователни потребности.

Смятам, че дисертационният труд отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. На това основание и предвид общото положително впечатление от компетенциите на докторантката, с професионална убеденост предлагам на уважаемите членове на Специализираното научно жури да дадат своя положителен вот за придобиване на образователната и научна степен "доктор" на Елени Дадами

гр. София

4.03.2019 г.

доц. д-р Емилия Евгениева